

ВСТУП

Останнім часом проблема сім'ї як в церковному, так і в суспільному середовищах стає щораз-то гучнішою. Сьогодні ми є свідками виразного погіршення стану сім'ї і руйнування подружніх цінностей, коли кількість розлучень на державному рівні, сімейних сепарацій та уневажнень шлюбів катастрофічно зростає, особливо у перші роки подружнього життя. Серед проблем, які сьогодні переживає українська сім'я, не останнє місце займає заробітчанство, яке стає причиною розлучень, розбитих сімей, позбавлення батьківської опіки дітей, створення ранніх необдуманих шлюбів серед молоді, втрати моральних вартостей, руйнування родинних зв'язків, поширення алкоголізму та наркоманії, росту агресії та насильства серед дітей та молоді. До таких проблем ніхто не може бути байдужим, адже від морального стану сім'ї залежить розвиток народу і держави загалом. Митрополит Андрей на цю тему писав:

Сміло можна сказати, що щастя і моральна вартість, як кожної людини зокрема, так і цілого народу, а в більшому ще ступені й ціла будучність його залежить від того, чи якраз цей корінь [подружжя] суспільного життя і ця ділянка людського життя, в якій скупчуються всі його справи, є здоровий і сильний... Майбутнє належить до тих народів, у яких подружжя є річчю святою, а у яких родинне життя є чисте і святе !

Дана тема є актуальною, адже криза інституції сім'ї в Україні мотивує Церкву реагувати на ці нагальні проблеми відповідним пастирським служінням. Вищенаведені факти свідчать про недостатню обізнаність молодих подруж, їх незрілість та непідготованість до подружнього життя. Тому питання належного приготування до святого таїнства Подружжя, до життя у християнському подружжі після шлюбу і пастирський супровід сімей є спільним пастирським обов'язком, місією Церкви, якій належить приділити особливу увагу. Ці питання і складають об'єкт нашого дослідження.

Мета праці – дослідити, як реалізується пастирське служіння в УГКЦ в ділянці приготування до подружнього життя та праці з сім'ями. Для висвітлення конкретної реалізації підготовки до життя в подружжі та опіки християнських подруж в нашій Церкві, виявимо та представимо навчальні програми, найбільш поширені та ефективні у цих ділянках.

У сфері приготування до подружжя проаналізуємо навчальну програму УГКЦ щодо статевого виховання Тіло – храм Святого Духа та програму передподружньої катехизи під назвою Безпосереднє приготування до святого таїнства Подружжя. У ділянці пастирської опіки подруж проаналізуємо навчальні програми Руху християнських сімей, що існує в рамках УГКЦ, і який на сьогодні у нашій Церкві найактивніше працює у цьому напрямі.

Зважаючи на мету, обрано структуру праці, яка складається з двох розділів.

У першому розділі «Пастирські дії у приготуванні до таїнства Подружжя» дослідимо важливість, актуальність підготовки до подружжя та її етапи. Зокрема, зосередимось на ближчому і безпосередньому етапах приготування. З допомогою методу порівняння прослідкуємо відмінності щодо етапів приготування до подружнього життя у Римській Церкві та Українській Греко-Католицькій Церкві. Синтезуючи думки богословів, пастирів нашої Церкви, а також проаналізувавши напрацювання авторів навчальної програми статевого виховання УГКЦ Тіло – храм Святого Духа, дослідимо, якою повинна бути діяльність пастиря, щоб діти та молодь отримали знання, поняття і конкретні уявлення про шлюб, про відносини між чоловіком та жінкою, про любов, повагу, жертівність та християнські підвалини будовання міцних, щасливих взаємин у сім'ї.

У цьому ж таки розділі вагоме місце присвятимо катехизі наречених. На основі синтезу думок пастирів УГКЦ, проаналізуємо мету передподружньої катехизації. Дослідимо, якими є завдання пастиря та яку участь в приготуванні до подружжя беруть батьки наречених та свідки Таїнства. Також порівняємо навчальну програму безпосереднього приготування до подружжя УГКЦ з аналогічною у порівнянні на державному рівні.

У другому розділі «Пастирська праця з сім'ями» заторкнемо проблематику пастирської опіки християнської сім'ї. Зокрема, дослідимо значення літургійного аспекту (молитви, Божественної Літургії та Святих Таїнств) подружнього життя та участі в ньому пароха. Вкажемо на важливість читання Божого Слова на щодень життя сім'ї. Також проведемо аналіз програми Біблійний образ Подружжя Руху християнських сімей.

Проаналізуємо метод Руху християнських сімей щодо створення малих молитовних груп, участь в яких могли б взяти всі бажаючі подружні пари. Синтезуємо думки наших богословів щодо важливості катехизації та реколекцій для подружнього життя. Спробуємо дати цінні поради та вказівки пастирям щодо походження, профілактики та поладження подружніх конфліктів.

Джерельною літературою для нашої праці послужили документи єпархіяльних Соборів УГКЦ 2000-2001 рр., Патріяршого Собору УГКЦ «Молодь у Церкві третього тисячоліття» 2007 року, програма статевого виховання УГКЦ Тіло – храм Святого Духа, навчальна програма передподружньої катехизи в УГКЦ Безпосереднє приготування до святого таїнства Подружжя, навчальні програми Руху християнських сімей за джерелом – Процес і методи становлення повноцінної і щасливої сім'ї. Для висвітлення приготування до подружнього життя та пастирської опіки сімей використаємо у даній праці думки богословів та пастирів УГКЦ, а також думки нашого Подвижника, митрополита Андрея Шептицького. Як допоміжну літературу, використаємо книги з психології сім'ї та подружнього життя.

Також в даній праці помістимо додатки. Перший додаток – підсумки анкетування наречених, котрі пройшли курс приготування до святого таїнства Подружжя. Відповіді учасників анкетування є засвідченням необхідності й ефективності дії даної програми. В другому додатку наведемо схему молитовного читання Святого Письма. Цей додаток буде корисним для парохів, котрі зможуть використати цю схему для біблійних читань з сім'ями.

У цій праці застосовуватимуться методи аналізу, порівняння та синтезу.

У першому розділі роботи використано всі три методи. Дослідимо етапи приготування в нашій Церкві та в чому їхній зміст. Синтезуємо думки богословів УГКЦ про обов'язки пастиря щодо ближчого приготування до подружжя та катехизи наречених.

Проаналізуємо навчальні програми УГКЦ: програму статевого виховання дітей та молоді Тіло – храм Святого Духа, програму передшлюбної катехизи Безпосереднє приготування до святого таїнства Подружжя. Також порівняємо навчальну програму безпосереднього приготування до подружжя УГКЦ з аналогічною на державному рівні.

У другому розділі праці застосуємо методи аналізу та синтезу. Зокрема, дослідимо літургійний аспект життя сім'ї. Вияснимо походження, методи запобігання та поладження подружніх конфліктів. Проведемо аналіз праці Руху християнських сімей з подружжями та програми цього Руху – Біблійний образ Подружжя. Також проведемо синтез думок наших богословів щодо важливості катехизації та реколекцій для подружнього життя.

Цінність цієї праці полягає у стислому аналізі здобутків УГКЦ в ділянці приготування до

подружнього життя та пастирського ведення сім'ї.

ВИСНОВКИ

У вступі даної праці ми вказали мету дослідження, яка полягає у вивченні завдань пастиря, які виникають у процесі підготовки дітей, молоді та наречених до подружнього життя та праці з християнськими подругами та сім'ями.

У першому розділі «Пастирські дії у приготуванні до Таїнства Подружжя» ми дослідили важливість, актуальність підготовки до подружжя та її етапи, зокрема зосередили свою увагу на ближчому і безпосередньому етапах приготування. Проаналізувавши повчання Йоана Павла II, єпископа Риму, та програму передподружньої катехизи Безпосереднє приготування до Святого Таїнства Подружжя Комісії в справах Родини Львівської архієпархії УГКЦ, зауважили відмінність у практиці Римської Церкви та Української Греко-Католицької Церкви у розумінні етапів приготування до подружнього життя. Етап ближчого приготування у римо-католиків є аналогічним нашому безпосередньому етапові підготовки до подружжя. Натомість далі і ближче приготування до подружжя в нашій Церкві є тотожним віддаленій підготовці у Римській Церкві.

Ближче приготування до життя в подружжі у нашій Церкві здійснюється через катехизу при парохії, недільних школах. Проаналізувавши думки богословів УГКЦ, накреслили, якою повинна бути діяльність пастиря, щоб діти та молодь отримали знання про шлюб, про відносини між чоловіком та жінкою, справжнє розуміння таїнства Подружжя, його мету та завдання. Також дійшли висновку, що час думати про заснування приватних церковних (католицьких) шкіл. Статеве виховання є важливою складовою цілісного процесу християнського виховання. На заклик Синоду єпископів УГКЦ, наші патріярші Комісії розробили програму статевого виховання «Тіло – храм Святого Духа».

Проаналізувавши цю програму, ми зауважили, наскільки цінними є напрацювання авторів даної програми для парохів, котрі зможуть зміст лекцій використати для катехизації дітей та молоді на тему статевої, подружжя та сімейних стосунків.

У цьому ж таки розділі вагоме місце присвятили катехизі наречених. Ґрунтовна передподружня катехизація потрібна тому, що є запорукою створення міцної християнської сім'ї.

Мета передподружньої катехизації – допомогти нареченим усвідомити засадничі принципи, на яких має будуватися міцна християнська сім'я: глибше пізнання одне одного, служіння, покора, любов, жертвність. На цьому останньому етапі приготування наречені духовно готуються до Подружжя через особисту молитву, святі таїнства Покаяння та Євхаристії. Ознайомлюються з обрядом таїнства Подружжя. Необхідною є окрема зустріч із батьками наречених. Важливо до процесу передподружньої катехизації є залучати свідків майбутнього уділення Таїнства. Вони є представниками церковної спільноти при уділенні таїнства Подружжя.

Для того щоб передподружня катехиза була відповідною і була реалізованою мета цієї підготовки, особлива відповідальність лежить на парохіяльних священниках. Ми дослідили, якими є завдання пастиря щодо останнього етапу підготовки до подружжя. Парох має завершити передподружню катехизацію іспитом, і тільки після цього наречені заповнюють передшлюбний протокол і отримують допуск до заключення шлюбу.

У даній праці ми побачили користь запровадження таких програм як Програма Безпосереднього приготування до святого таїнства Подружжя у кожній парохії чи деканаті. Курс даної програми розкриває для наречених теми нерозривності, вірності

та святости таїнства Подружжя, робить акцент на сім'ї як Домашній Церкві, любові між подругами.

На основі програми Безпосереднє приготування до святого таїнства Подружжя, ми побачили, що неабияку роль у цьому приготуванні відіграють не тільки священики, але і миряни, позаяк останні, застосовуючи свої здібності та знання, можуть стати важливою допомогою у проведенні передшлюбних наук.

Порівняли навчальну програму безпосереднього приготування до подружжя УГКЦ з аналогічною на державному рівні. В результаті порівняння зауважили багато спільних моментів. Можемо сміливо припустити, що державні інституції вдало використали напрацювання богословів та пастирів УГКЦ для реалізації своєї передподружньої навчальної програми.

У другому розділі «Пастирська праця з сім'ями» заторкнули проблематику опіки парохом сімей. Пастиреві слід супроводжувати сім'ю крок за кроком на різних етапах її розвитку. Він має підтримувати сім'ю в її труднощах і стражданнях, духовно супроводжувати її членів, допомагаючи їм бачити своє життя у світлі Євангелії.

У першому пункті цього розділу провели рефлексію про літургійний аспект сім'ї та участь у ньому пароха. Молитва – основа літургійного життя Церкви, а отже, й життя сім'ї, котра є домашньою Церквою. Спільною молитвою скріплюється і освячується сімейна любов. Молитва допомагає знайти порозуміння, сприяє вирішенню проблем, конфліктів. Християнські батьки мають особливий обов'язок виховання дітей до молитви, на що вказує Декларація Про важливість виховання. Щоб навчити дітей молитви, важливим є приклад та живе свідчення батьків.

Важливо, щоб сім'я брала участь у літургійній молитві всієї Церкви. Через спільну участь у Божественній Літургії члени родини стають членами Церкви – Тіла Христового, та домашньою Церквою. Проаналізувавши метод Руху християнських сімей, пропонуємо пастирям використати їх досвід для створення на парохії малих молитовних груп, участь в яких могли б взяти всі бажаючі подружні пари. Звернули також увагу на особливий зв'язок Євхаристії та Покаяння з Подружжям. Вони дозволяють кожному поєднатися із Богом і знову розпочати будівництво правдивої єдності в подружжі.

Хоч наша Церква не пишається великими здобутками в ділянці пастирської опіки сімей, однак деякі успішні напрацювання вже втілюються в життя. У другому розділі нашої праці проаналізували програму Біблійний образ Подружжя, яку успішно запровадив і використовує для праці з християнськими сім'ями в УГКЦ Рух християнських сімей. Ця програма розрахована на глибоко воцерковлені сім'ї, котрі добре обізнані із Словом Божим. Участь у ній дозволяє християнським подружжям пригадати головні аспекти подружжя та сім'ї, закладені у Святому Письмі. Дана дослідницька праця також показала, що така програма як Біблійний образ Подружжя може бути корисною для пастирської праці з християнськими подругами в Українській Греко-Католицькій Церкві. Для окормлення Словом Божим сімей, парох може заснувати біблійні читання. Пастирі можуть використати досвід РХС, де від самого започаткування Руху подружні пари зустрічаються для спільного читання Святого Письма. Таке читання в РХС відбувається за певною методикою, яку радить навчальна програма Безпосереднє приготування до святого таїнства Подружжя.

Необхідною для сімей є катехизація, про що ми зазначили в другому розділі нашої праці. Проаналізувавши думки богословів нашої Церкви, зробили висновок, що катехизація буде особливо ефективною, коли відбуватиметься після спільного богослужіння. Дієвими в

пастирській праці з сім'ями будуть також реколекції. Під час них через духовні науки, молитву, Сповідь кожна подружня пара може поглибити чи відродити взаємну любов. На останніх сторінках нашої праці спробували дати цінні поради та вказівки пастирям щодо походження, профілактики та поладження подружніх конфліктів. Конфліктів неможливо оминати і в сімейному житті. Суттєво на їх виникнення впливає різниця між психікою чоловіка й жінки. Жінка та чоловік від природи відрізняються способом мислення, поведінки, реагування тощо. Часто конфлікти виникають через невміння спілкуватися. Розглянули також кризові періоди в житті сімей. Перший період – час адаптації подругів одне до одного. Другий – народження дитини. У такий складний період у стосунках між подругами пастирям слід нагадати про те, що вони не повинні забувати одне із своїх головних завдань – зберігати і примножувати свою любов і почуття. При дослідженні спостерегли ще один вид сімейних конфліктів – конфлікти між батьками та дітьми.

Найкращий спосіб розв'язання конфліктів – конструктивна розмова між подругами. Не можна, однак, забувати, про могутню силу молитви і прощення. Добре розв'язані конфлікти зміцнюють подружній зв'язок. Щоб запобігти конфліктам, парох може організовувати тематичні зустрічі про стосунки у подружжі, використавши досвід Руху християнських сімей. У такий спосіб відбувається запобігання конфліктам через моделювання, прогнозування конфліктної ситуації.

При написанні роботи відчували певні труднощі щодо дослідження цієї теми, позаяк важко знайти сучасні праці пастирів нашої Церкви, які б відзначалися систематичними та методологічними опрацюваннями даної проблеми. Проблематичною для ширшого висвітлення даного питання стала незначна кількість випрацьованих та втілених у життя навчальних програм УГКЦ. Однак вважаємо, що нам вдалося розкрити суть пастирського завдання щодо приготування до подружжя, ведення сімей, та представити головні аспекти цієї проблематики.

Подальші дослідження цієї теми мали б розглянути інші джерела навчання нашої Церкви про пастирство подружнього життя, а також проаналізувати більше освітніх програм УГКЦ.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Пастирські дії у приготуванні до таїнства Подружжя	
1.1. Християнське подружжя як тема катехизації дітей та молоді	
1.1.1. Актуальність та етапи приготування до подружжя	8
1.1.2. Ближче приготування до подружжя в УГКЦ	9
1.1.3. Статеве виховання у програмах УГКЦ	12
1.1.4. Програма дальшого і ближчого приготування Руху християнських сімей (РХС)	17
1.2. Передподружжя катехизація наречених	18
1.2.1. Передподружжя катехиза та літургійна підготовка наречених	19
1.2.2. Участь церковної спільноти та батьків наречених в їх приготуванні	21
1.2.3. Завдання пароха в бесідах з нареченими	24

1.2.4. Навчальні програми	26
Розділ 2. Пастирська праця з сім'ями	
2.1. Літургійна опіка сім'ї: сімейна молитва, участь в богослужбовому житті і в Святих Таїнствах	31
2.1.1. «Домашня Церква» та сімейна молитва	32
2.1.2. Подружжя і Євхаристія	36
2.1.3. Таїнство Покаяння в сімейному житті	37
2.2. Слово Боже, реколекції та катехизація в житті сімей	
2.2.1. Значення Святого Письма в родинному житті	39
2.2.2. Катехизація та реколекції для подружжя	42
2.3. Розв'язання сімейних конфліктів	45
2.3.1. Походження подружніх та сімейних конфліктів	46
2.3.2. Профілактика та вирішення конфліктів.....	50
2.3.3. Допомога пароха у вирішенні сімейних конфліктів	55
Висновки	57
Список скорочень	62
Додатки	63
Список використаної літератури	65